

Arja Puurula

Naisten vaihtoehdot: koulutettuna kotiin vai kortistoon?

"Koulutuksen päähuomion tulisi olla niissä keinoissa, joilla jo entuudestaan hyvinkoulutetut ihmiset löytävät itse halun kouluttautua täysin uuteen ammattiin tai miten tuetaan uudentyyppisten työllistymisratkaisujen yhteistä, työelämälähtöistä hakemista. Koulutuksen tulee myös kyetä ehkäisemään ennakoitavissa olevaa nuorten naisten syrjäytymistä myöhemmän työelämän tilaisuuksista. Kolmanneksi koulutuksella tulee mahdollistaa osa-aikatyössä olevien naisten jatkuva kouluttaminen, mikä on niin työelämän, yhteiskunnan kuin yksilönkin yhteinen etu."

Viime syksynä esitettiin julkisuudessa ajatusmalli, jonka mukaan kansantaloutemme eräs pelastus nykyisestä ahdingosta voisi olla naisten jääminen kotiin. Tässä ns. yhden tulonsaajan perhemallissa tosin mieskin periaatteessa voisi olla kotiinjäävä osapuoli, mutta kansainvälisiä esimerkkejä mallin käytöstä haettiin ennenkaikkea kotiäitivaltaisista maista ja menneiltä vuosikymmeniltä tilanteista, joissa äidin paikka on ollut kotilieden vaalijana.

Koulutuspoliittisessa keskustelussa ehdotus on otettu vastaan tyynen hiljaisesti. Saattaa olla, että asiaa on pidetty niin mahdottomana, ettei se anna aihetta enempään pohdiskeluun. Ehdotuksen perustaa nakertavat myös silkat koulutusekonomistiset faktatiedot, sillä suuri osa niistä naisista, joita ehdotus voisi koskea, on saanut yhteiskunnalta pitkän, satoja tuhansia maksaneen koulutuksen - siis inhimilliseen pääomaan on panostettu tavalla, jonka käyttö tuskin tehostuisi yhden tulonsaajan perhemallissa.

Naisten oikeus koulutukseen ja koulutustaan vastaavaan työhön on laajalti hyväksytty itsestänselvyys, jota on tuettu monentyyppisillä yhteiskuntapoliittisilla päätöksillä, kuten päivähoitolailla tai tasa-arvoa koskevilla säädöksillä. Itsestänselvyuden tuoman turvamuurin toisella puolella tapahtuu kuitenkin kaikenlaista vaihviikkaa ja melkein huomaamatta. Eräät merkit osoittavat, että sosiaalinen paine naisten kotiinjäämiseksi on lisääntynyt. Hyvinvointiyhteiskunnan kriisi on usean työelämän tutkijan mielestä naisten kriisi tai peräti sukupuolikriisi. (Kosonen 1995, 60; Nieminen 1995)

Sosiaalinen paine kotiinjäämiseksi on lisääntynyt

Monet naiset ovat iästä riippumatta tällä hetkellä umpikujassa ja ennenkokemattoman kiperässä valintatilanteessa. Naistenlehdissä esitellään silmämääräisesti arvioituna aikaisempaa useammin näyttäviä häätilaisuuksia ja perhejuhlia, onnellisia kotiäitejä ja lapsen ehdoilla tapahtuvaa elämänmenoa. Vaikutelman tieteellinen todentaminen jää niiden tutkijoiden tehtäväksi, jotka kiinnostuvat vaikkapa naistenlehtien välittämästä naiskuvasta tai median ja todellisuuden pakkoavioliitosta. Kumpi tuottaa kumpaa: media todellisuutta vai todellisuus mediaa? Ajaako lehdistö osaltaan naisia jäämään kotiin vai onko osa naisista päättänyt muista syistä palata kotikeittiön lämminsydämiseksi valtiaisiksi. Onko juttujen kärki suunnattu tuomaan oikeutusta ja arvostusta niiden naisten arkeen, joiden ratkaisu on ollut työttömyyden pakottamaa, ehkä karvain mielin tehtyä jättäytymistä? Vai kuvataanko tässä nuorille vaihtoehtoista elämänmallia, kun työpaikkoja ei ole heille talolla. Markkinointitutkimusten mukaan kulttuurista siirtymää traditionaalisten arvojen suuntaan oli jo muutaman lamavuoden kuluessa ollut havaittavissa ja esimerkiksi eurooppalaiset 16-18 -vuotiaat nuoret arvostivat aikaisempaa enemmän turvallista kotia ja perhettä sekä henkisiä arvoja. (Future Youth 1993)

Naisten työssäkäynti väheni kolme prosenttiyksikköä vuodesta 1989 vuoteen 1993, jolloin alle kouluikäisten lasten äideistä oli 73 prosenttia työssä. Rajuin lasku tapahtui näinä vuosina alle 3-vuotiaiden lasten äitien työssäkäynnissä, joka putosi 67 prosentista 56 prosenttiin. Laman lisäksi tähän laskuun oli osasyynä alle 3-vuotiaiden kotihoidon tuki. (Veikkola ja Lehtiniemi 1994, 80)

Naisten, erityisesti nuorempien naisten, reagointitapa työttömyyteen on ollut opiskelu, toteaa Kiiski (1993) ja jatkaa, että myös äitiys tuo elämänsisältöä ja -uskoa naisille. Saattaa olla, että naisten on miehiä helpompaa turvautua työttömyysaikana perinteiseen naiskuvaan. Se suo heille oikeuden harrastaa käsitöitä, liikuntaa, kodinhoitoa ja nuoremmille naisille täyspäiväisen kotiäitiyden ilman samanaikaisen ansiotyön ja kodinhoidon pakottamaa kaksoiselämää. Varsinkaan kaupunkiyhteisöissä ei miehille ole samankaltaista, agraariyhteiskunnasta siirtyvää turvallista perinneroolin jatketta olemassa, kuten Matti Kortteinen osoitti Lähiö- tutkimuksessaan. Naisten elämänvalintoihin on olemassa perinteistä ohjautuva sosiaalinen oikeutus.

Suomalaisten naisten valinnat ja valikoituminen

Tilastotietojen valossa suomalaisten naisten työhön osallistumisen ja koulutukseen liittyvä ongelmatiikka tiivistyy seuraaviin kohtiin (mm. Naumanen 1994: Veikkola ja Lehtiniemi 1994; Blomqvist 1995, 20-21):

- 1) Suomalaiset naiset ovat keskimäärin hyvin koulutettuja; alle viisikymppisillä on miehiä parempi koulutustaso.
- 2) Naiset haluavat miehiä useammin täydennys- ja jatkokoulutusta itseään niillä kaikilla tavoilla, joita aikuiskoulutuksen monipuolinen verkosto tarjoaa; lamankin aikana naiset ovat säilyttäneet vahvan uskon koulutukseen niin ammatillisessa kuin yleissivistävässä mielessä.
- 3) Nainen pysyttelee traditionaalisilla, naisvaltaisilla koulutusaloilla: korkeakouluissa syksyllä 1995 olivat voimakkaasti naisvaltaisia opintoaloja terveydenhuolto, eläinlääketiede, kasvatustiede ja farmasia (aloittaneista yli 80 prosenttia naisia). Ammatillisessa koulutuksessa vuonna 1994 voimakkaasti naisvaltaisia aloja olivat tekstiilitekniikka, vaatetusala, koti- ja laitostalous, sosiaaliala ja terveydenhuolto.
- 4) Sukupolvittaiset ja ammattialakohtaiset erot koulutustasossa ovat erittäin suuret.
- 5) Naisista useampi kuin joka toinen on osa-aikatyössä,
- 6) kaikista osa-aikatyötä tekevistä kaksi kolmasosaa on naisia, ja eniten osa-aikatyötä tehdään palvelusten ja kaupan sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnan piirissä. Lähes joka toinen osa-aikatyöntekijä ottaisi koko-aikatyötä vastaan, jos sitä olisi tarjolla.

Näistä kohdista löytyvätkin koulutuspoliittisen keskustelun kriittiset seikat. Olemassaolevasta kapasiteetista tulisi pyrkiä eteenpäin, ei taaksepäin, jota yhden tulonsaajan malli edustaa. Silti on myönnettävä, että sukupuolten tasa-arvo työelämässä on äärimmäisen vaikea asia. Voimakkaasti eriytyneet koulutus- ja työmarkkinat vievät naiset hoito-, sosiaali- ja kasvatusaloille, sekä antavat keskimäärin viidenneksen, ja eräillä aloilla jopa kolmanneksen miehiä huomattavan ansiotason samoista työtehtävistä. Naisjohtajien ansiotaso on keskimäärin 65 prosenttia miesjohtajien ansiotasosta! (Veikkola ja Lehtiniemi 1994)

Ahkeruuden ja kiltteyden vaatimukset on opittu kouluvuosien aikana kiitettävästi - jopa niin täydellisesti, että naisliikettä tarvitaan antamaan henkistä tukea työelämän todellisuudessa kolhiintuville naisille. Hyvä koulumenestys ennustaa kovin harvojen osalta miehiä parempaa työ- ja urakehitystä, saati edes samanveroista! Johtotehtäviin ja työelämän valtaportaiden yläpään pääsy on edelleen harvinaista:

- parinsadan suurimman yrityksen pääjohtajista oli Suomessa 1993 naisia vain kaksi prosenttia
- 11 prosenttia ylimmän johdon tehtävistä oli naisilla
- 13 prosenttia muista johtajista oli naisia
- 5 prosenttia hallituksen tai johtokunnan jäsenistä oli naisia
- STTK:n hallituksen jäsenistä 33 prosenttia, AKAVA:n 14 ja SAK:n 22 prosenttia oli naisia
- 90 vuotta äänioikeuden (24.7.1906) saamisen jälkeen vain kolmasosa kansanedustajista on naisia.

Etenemisen esteet ovat kiistämättä laadultaan henkisiä ja kulttuurisidonnaisia. Kauppinen-Toropainen (1994) on kuvannut tätä ilmiötä osuvasti käsitteellä lasikatto. "Eivät naiset halua naisjohtajia", totesi eräs esimieheni yritysmaailman työvuosilta. Koulutussuunnittelun luennoilla törmään koulutuksellisesta tasa-arvosta ja valikoitumisesta puhuessani naisopiskelijan esittämään väitteeseen: "Mutta onhan naiset luotu hoivaamaan!" Ja asiasisällöltään samanhenkinen katkelma löytyy vankasta asiantuntijateoksesta Hyvinvointivaltio ristiaallokossa: "Naisten pyrkimys miesten palkkatasoon on myös esimerkki työttömyyttä lisäävästä politiikasta. Naisten laaja työllisyys on ollut mahdollista sen ansiosta, että naiset ovat hakeutuneet palvelu- ja hoiva-aloille, joilla palkkataso on alhainen." (Hautamäki 1993, 197).

Suomen miljoonasta työssäkäyvästä naisesta 800 000 työskenteli muutama vuosi sitten palvelualoilla, kuten kaupan ja ravintola-alan työtehtävissä, rahoitustoiminnassa, terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa ja opetuksessa (Kiiski 1993). Näistä työtehtävistä puolet on julkisen sektorin työpaikkoja, joten se että naiset ovat säilyttäneet työmarkkina-asemansa laman alkuvuosina miehiä paremmin, johtuu paitsi kunta- ja valtiosektorin reagointihitaudesta, myös siitä, että näitä työtehtäviä on ylipäättään vaikea yksityistää tai lopettaa. Sillä mitä on edessä, jos nämä tehtävät pyritään lopettamaan? Yksityisiä yhdennaisen ja yhdenperheen yrityksiä, harmaata taloutta, osuustoimintaa. Osa järkeviä ja positiivisia vaihtoehtoja, mutta osa taas inhimillisesti ottaen palvelun laatutasoa alentavia ja palveluiden saatavuuden eriarvoistumista lisääviä toimintoja.

Kritiikkiä naisliikettä kohtaan

Hyvinvointiyhteiskunnan professionaalisten hoivabyrokratioiden purkaminen saattaa merkitä ansaa naisille, toteaa Antti Kasvio teoksessaan Uusi työn yhteiskunta (1994, 251-257). Kasvio kritisoi naisliikettä siitä, että se on valinnut entisiä rakenteita säilyttävän ja näin perimmiltään konservatiivisen roolin uuskeynesiläisen hyvinvointiyhteiskunnan puolustajana. Tämä rooli on Kasvion mielestä häviäjän rooli. Kieltämättä monien erilaisten tulevaisuudenskenaarioiden valossa todella näin on! Kasvio jatkaakin väittämällä, että naisliikkeen tulisi kyetä työelämän murroksen huolelliseen analyysiin, selvittämään naisille avautuvat uudet mahdollisuudet sekä ottamaan itselleen aloitteen muutoskehityksen sisällön muotoajana naisten vapautuspyrkimyksiä palvelevalla tavalla. Tämansuuntaista kehitystä on toki ollut nähtävissä runsaastikin parin viimeisen vuoden aikana mm. naisyrityksyyteen suunnatuissa, EU- rahoituksen turvin aloitetuissa koulutusprojekteissa.

Kasvio vertaa ns. aktiiviyhteiskunnan mallia turvayhteiskuntaan ja tarkastelee näiden keskeisenä erottavana tekijänä yksilön omaa roolia elämäänsä muotoavana tekijänä. Aktiiviyhteiskunnan määritelmässä on hyväksyttävä, että

- kaikki eivät välttämättä halua palkkatyötä,
- yhteiskunta on mahdollisuuksia luova ja salliva,
- työaikatoivomuksissa huomioidaan elämäntilanteiden moninaisuus,
- myös vastikkeetonta työtä, siis vapaaehtoistyötä on oltava.

Aktiiviyhteiskunnassa arkipäivän asiat sujuvat yksilöiden vapaaehtoisen yhteistoiminnan avulla (talkootyö, ruokapiirit, uusosuuskunnat, asukasyhdistykset jne.). Myös lasten koulutus voidaan hoitaa vanhempien ylläpitämän koulun tai heidän itsensä antaman opetuksen avulla.

Tästä on helposti johdettavissa naisten asemaa aktiiviyhteiskunnassa koskevia päätelmiä:

- Yhteiskunnan ei ole välttämätöntä kouluttaa tai hoitaa kaikkia jäseniään, vaan vastuuta näistä tehtävistä voivat tulevaisuudessa ottaa entistä useammin myös omatoimiset yhteisöt ja tukiverkostot.
- Koska naiset ovat perinteisesti vastanneet kasvatus- ja hoivatehtävistä, sekä saaneet koulutuksen näihin tehtäviin, aktiiviyhteiskunnassa he siirtyvät tekemään näitä tehtäviä palkatta ja vapaaehtoistyönä. He eivät edes odota saavansa palkkaa työpanoksestaan, sillä huomattava osa elämisen kannalta välttämättömistä hyödykkeistä saadaan vaihtamalla tai tekemällä itse.
- Naisten osaksi tulee kahden, mahdollisesti kolmen työn tekeminen:

1) hoitaminen ja kasvattaminen, 2) kotitaloustyöt ja siihen liittyvä pienimuotoinen ekoviljely sekä 3) lisäansioden hankkiminen esimerkiksi etätöiden avulla. Naisen arjen nuorallatanssi työnteon ja perheen välillä saa aktiiviyhteiskunnan illuusiossa muodon, joka muistuttaa suomalaisen maanviljelijän vaimon roolia, mutta painajaismaisessa muodossa.

Naiset työmarkkinoilla

Tulevaa kehitystä voi arvioida tarkastelemalla ensinnäkin aikaisempia trendejä ja toiseksi kulttuurisia eroja eri maiden välillä.

Naisten asema on koulutustasosta riippumatta työmarkkinoilla epävarmempi kuin miesten työttömyyden lisääntyessä. Vuodesta 1975 vuoteen 1987 tarkasteltuna OECD- maissa oli havaittavissa seuraavaa:

- 1) Työttömyysaste oli suurin nuorissa ikäryhmissä ja pieneni iän myötä.
- 2) Naisten työttömyys oli miehiä yleisempää kaikissa ikä- ja koulutusryhmissä.
- 3) Matalan koulutustason suhteellisesti otettu haittavaikutus lisääntyi vuodesta 1975 vuoteen 1987. (Schutze 1992, 41)

Työttömyys kohdentuu miehiin tai naisiin tavalla, joka kuvastaa selkeitä kulttuurisia, traditionaalisia ja jopa uskonnollisia eroja perhe- ja naisroolikäsityksissä. Naisten työttömyysaste on miehiä korkeampi EU:n slangilla sanottuna OECD:n "latinomaissa" ja toisaalta pienempi "germaanissa maissa". Kahdessa maassa, Irlannissa ja Itävallassa, naisten ja miesten työttömyysaste on samansuuruinen.

Naisten ja miesten keskinäiset työttömyysasteet eri maissa 1992 (OECD 1995, 40:

Naisten työttömyys yleisempää kuin miesten: Belgia, Ranska, Hollanti, Saksa, Unkari, Sveitsi, Tanska, Kreikka, Italia, Portugali, Espanja

Miesten työttömyys yleisempää kuin naisten: Kanada, USA, Australia, Uusi Seelanti, Englanti, Suomi, Norja, Ruotsi, Turkki, Puola

Samat maiden väliset erot näyttäytyvät myös, kun tarkastellaan naisten koulutustasoa ja työttömyyttä. Kaikissa OECD-maissa naisten kouluttautuminen on yhteydessä työvoimaan osallistumisen kanssa: mitä korkeampi koulutustaso, sitä suurempi on myös työvoimaan osallistuminen. Variaatiot naisten työvoimaosuuksissa ovat huomattavan suuret eri maiden kesken. Taustalla ovat mitä monisyisemmät kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät (emt. 32).

"Latinomaiden" ja "germaanisten maiden" erot havainnollistuvat myös oheisessa kuviossa, jonka avulla pyrin valottamaan laman kohdentumista korkeimmin koulutettuihin naisiin OECD-maissa (kuvio 1). Kuviossa on tähdellä merkittynä ne maat, joissa naisten työttömyysaste oli parin ensimmäisen lamavuoden jälkeenkin pienempi kuin miesten. Näyttäisi siltä, että naiset ovat säilyttäneet miehiä paremmin asemansa työelämässä tietyissä kulttuurisissa olosuhteissa. Naisten työttömyysaste oli miehiä pienempi ja kaiken kaikkiaan alhaisempi maissa, joissa vallitsee egalitaarinen korkeakoulupolitiikka ja sitä luonnollisesti edeltävät tasavertaiset ja laajoihin yhteiskuntakerroksiin ulottuvat Perusasteen koulutusmahdollisuudet.

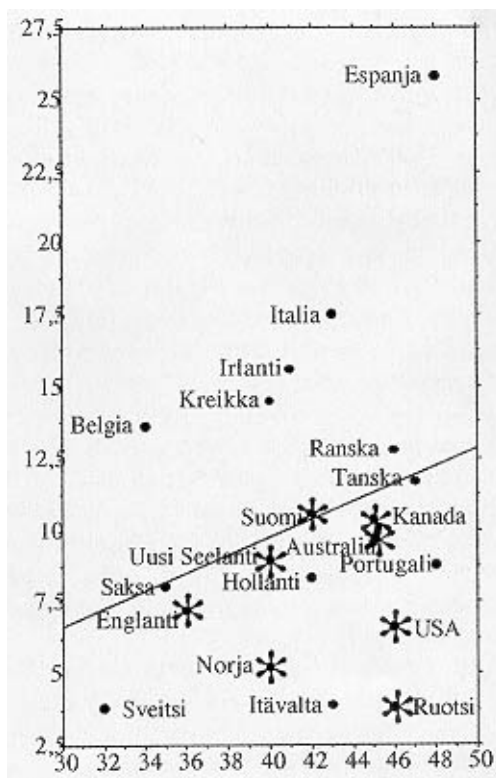
Kuvio 1 ilmentää samoja kulttuurisia eroja maiden välillä, mistä Kosonen (1995, 32-35) käyttää ryhmittelyä Pohjoismaat, länsi-Euroopan periferia (Espanja, Italia, Kreikka ja Portugali) sekä manner-Eurooppa. Kososen analyysin mukaan Länsi-Euroopan periferiassa naisten ansiotyö oli vielä 1960-luvulla harvinaista ja perinteinen perhemalli yleinen. Parinkymmenen vuoden aikana tilanne muuttui nopeasti näissä maissa, kun sen sijaan muutostahti Manner-Euroopassa oli varsin hidasta. Pohjoismaissa naisten keskimääräinen työhönohallistumisaste oli peräti 72 prosenttia 80-luvun alussa. Ison Britannian kehitys on ollut erilainen,

sillä naisten työhönsallistuminen oli jo 60-luvulla siellä yleisempää kuin Pohjoismaissa, mutta huomattava osa työpaikoista on ollut matalan koulutustason osa-aikaistehtäviä.

Manner-Euroopan maat ovat sukupuoliperustaltaan 'Sosiaalivaltiollisen patriarkalismin järjestelmiä', Länsi-Euroopan periferiaan kuuluvat maat "agraariskirkollisen patriarkalismin" maita ja Pohjoismaat "suhteellisen tasa-arvon" tai kaksoiselättäjyyden maita, kuten Kosonen luonnehtii käyttämällä hyväkseen Julkusen esittämään hyvinvointivaltioiden luokitusta.

Aikuiskoulutuksen uudenlaiset tehtävät

Aikuiskoulutuksessa tulisi kyetä vastaamaan niihin havaintoihin, niitä ensinnäkin koulutukseen valikoitumisesta ja toiseksi työmarkkinoiden muutoksista on tehty. Koulutusrakennetilastot osoittavat selvää muutosta naisvaltaiseen suuntaan. Tasa-arvon toteutumista Suomessa vuoden 1990 aikuiskoulutustutkimusaineiston valossa tarkastellut Blomqvist kysyykin oikeutetusti pohtiessaan koulutuksen tulevaisuutta: "Seurattavaksi jää, tuleeko koulutuksen valikoiva vaikutus lisäämään miesten määrää koulutuksesta syrjäytyvien joukossa ja sitä myötä myös työelämästä syrjäytyvien joukossa?" (emt., 58)

Kuvio 1. Naisten prosentuaalinen osuus 15-64 -vuotiaasta, yliopistokoulutuksen suorittaneesta väestöstä (vaakasuorat prosenttiiluvut) sekä 15-64-vuotiaiden naisten työttömyysosuudet (pystysarake) OECD- maissa 1992. (Lähde OECD 1995, 25 ja 40). Tähdellä merkityissä maissa naisten työttömyysaste on miehiä pienempi.

Tähänastiset työelämämuutokset ovat säilyttäneet naiset työmarkkinoilla suhteellisen hyvin vaikkakin alemmalla palkkatasolla ja sukupuolisidonnaisiksi koetuissa tehtävissä. Tulevaisuus sen sijaan näyttää epävarmemmalta. Mies- ja naiskiintiöiden käyttöönotto opiskelupaikoissa saattaisi tarjota siirtymämahdollisuuden nykyistä tasaisempaan alakohtaiseen jakautumiseen ja työelämän kannalta tarkoituksenmukaisempien työyhteisöjen syntyyn. Asennemuutoksia tarvitaan ja kiintiöt tarjoavat tähän hyvinkin käyttökelpoisen välineen.

Naiset ovat suurin osa-aikaista työtä tekevä ryhmä. Heidän työsuhteensa ovat myös jatkossa useammin lyhytkestoisia, muodostuvat vaihtelevanpituisista työviikoista ja mitä ilmeisemmin työtunnit tullaan keräämään eri työpaikoista. Työnantajia tuskin laajemmalti kiinnostaa tällaisen henkilöstön kouluttaminen. Työntekijöitä itseäänkään ei houkuttele urakehitykseen pyrkiminen koulutuksen avulla työtehtävissä, jotka ovat epävarmoja, jo nyt ravintola-alalla ylitunnit annetaan yleisesti vapaa-aikana, mutta tätä vapaa-aikaa vain ei tahdo järjestyä tai sitä ei uskalleta ottaa työpaikan menetyksen pelossa. Opiskelua ei tällaisessa

työtilanteessa kyetä järjestämään normaalin henkilöstökoulutuksen muodossa. Etäopetus ja joustavasti työaikoihin limitetty tai työpaikoille viety opiskelu saattavat olla tulevaisuudessa kysytyjä aikuiskoulutuksen toteuttamistapoja. Oppisopimuskoulutusta voisi hyvinkin järjestää eräillä aloilla osa-aikatyösuhteisille. Palkalliset opinto- ja sapattivapaat voisivat olla toinen keino, jolla naisten ammatillista koulutusta tuettaisiin osa-aikatyösuhteissa.

Englannissa on pohdittu kotona suoritettua palkattoman työn hyväksilukemista näyttötutkintojen osina, mihin NVQ-järjestelmä periaatteessa tarjoaa puitteet ja joka soveltuisi esimerkiksi osa-aikatyötä tekevän tai työelämään palaavan ja koulutusta vailla olevan naisen elämäntilanteisiin, sekä toimisi kannusteena muihin opintoihin myöhemmin. Kotityön pitäminen ammattitaidon osana on teoriassa mahdollista, mutta tuo väistämättä mukanaan valtarakenteisiin ja talouselämään uudenlaisia paineita. Kotityön viikottainen määrä on huomattavan suuri ja sen laadullinen analysointi on osoittanut idean toimivuuden, toteaa Butler (1993) esitellessään kotona tehtävän työn linkityksiä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Perinteisten hoito- ja kasvatustieteiden lisäksi on kotityöstä löydetty yhtymäkohtia mm. esimies- ja johtotehtäviin sekä yritystoimintaan. NVQ- tasoilla II ja III (koulu- ja opistotaso) on Business Administration- tutkinnoissa kokeiltu kotona tehtävien ja opiskeltavien hallinnollisten työsuoritusten siirtämistä tutkintoon.

Suomessa saattaa muutamassa vuodessa syntyä kotihoidon tuen ja äitiysrahojen turvin selvinneitä, mutta ammatistaan jälkeensäjääneitä tai kokonaan koulutusta vailla olevien nuorten naisten ryhmiä. Harrastusmuotoisen ja yleissivistävän koulutuksen suuntaaminen näille ryhmille voisi olla välivaihe, työllisyyskoulutus järeämpi muoto jo työtä etsittäessä, mutta innovoivia koulutusratkaisuja kannattaisi myös suunnitella ja kokeilla.

Koulutus ja yhteiskunnallinen muutos

Naisten kouluttautuminen ja työssäolo selittyvät kulttuurisista traditioista ja historiallisista olosuhteista käsin. Lähtökohtana suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle on agraarinen köyhyys ja siihen perustuva kumppanuus naisten ja miesten välillä, toteavat Kinnunen ja Korpjärvi (1996, 14) teoksessaan Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Naiseuden sisältöä ovat vahvasti määrittäneet työ ja äitiys. Eri vuosikymmeninä, ja edelleenkin kotiäitiys on meillä ollut pikemminkin ideologinen kuin reaalinen vaihtoehto. Pitkäaikaisille ja raskaille asuntoveloille rakentuva järjestelmä on vaatinut ja tulee jatkossakin vaatimaan aviopuolisoiden tasaveroista palkkatyöhön osallistumista. Hyvän koulutuksen saaneilla naisilla on myös täysi oikeus vaatia, että he eivät ole irtisanottujen listojen ensimmäisiä vain naiseutensa vuoksi. "Kyllähän miehesi sinut elättää", on toteamus, jonka moni irtisanottu nainen on saanut kuulla, mutta joka yhteiskunnallisena ja koulutussosiologisena ilmiönä suorastaan huutaa tutkijoiden tarkempia analyysejä. Piikakeskustelun tunnekuohut liittyvät samaan kokonaisuuteen.

Siltikään mustavalkoinen puhe naisista yhtenä vastakkaisena ryhmittymänä miesten maailmaan päin ei ole oikeutettua muutoin kuin yhtenä sosiologisena taustaselittäjänä monien muiden toimintaa ja ratkaisumalleja ohjaavan tekijän joukossa, kuten koulutus, sosiaaliryhmä, ikä, etninen tausta, kulttuuriset ja alakulttuuriset arvostukset. Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että koulutettua naisen vaihtoehdot valintojen tekemiselle ovat olennaisesti laajemmat kuin kouluttamattoman (Nummenmaa ja Kasurinen 1995; Rönkä 1995). Toiseksi lapsuuden kodin taloudelliset ja koulutukselliset resurssit säätelevät samansuuntaisesti koulutus- ja työuraa niin naisilla kuin miehillä. Kolmanneksi se kohortti, johon ihminen kuuluu, on elämänsuuntaa voimakkaasti vaikuttava tekijä.

Mikä sitten on koulutuksen merkitys nykyisessä yhteiskunnallisessa muutostilanteessa - sen lisäksi, että se voisi olla monitahoinen väline työelämän sukupuolistavien käytäntöjen vähentämiselle? Työelämän muutos hahmottuu huomattavalle osalle naisista muutama sanaan: lyhytkestoiset työsuhteet, osa-aikaisuus, epävarmuus ja sen sieto.

Päähuomion tulisi olla niissä keinoissa, joilla jo entuudestaan hyvinkoulutetut ihmiset löytävät itse halun kouluttautua täysin uuteen ammattiin (entisten pankkitoimihenkilöiden tulevaisuudenvisiot?) tai esimerkiksi miten koulutuksellisin keinoin tuetaan uudentyyppisten työllistymisratkaisujen yhteistä, työelämälähtöistä hakemista: etätö, osa-aikatyö, mielekäs vapaaehtoistyö, perheyrittäminen, kotien siivous- ja taloustoimien järjestyminen ja tekijöilleen tuottava organisointi jne.

Toiseksi koulutuksen tulee kyetä ehkäisemään ennakoitavissa olevaa nuorten naisten syrjäytymistä myöhemmän työelämän tilaisuuksista, eikä tämä tehtävä voi olla yksin jos edes lainkaan työvoimatoimistojen aluetta. Kolmanneksi koulutuksella tulee mahdollistaa osa-aikatyössä olevien naisten jatkuva kouluttaminen, mikä on niin työelämän, yhteiskunnan kuin yksilön yhteinen etu.

Kirjallisuutta

- Blomqvist, Irja. 1995. Miehet ja naiset aikuiskoulutuksessa. Aikuiskoulutustutkimus 1990. Tilastokeskus. SVT. Koulutus 1995:1.*
- Butler L. 1993. Unpaid work in the home and accreditation. Teoksessa Mary Thorpe et al. (toim.) Culture and Processes of Adult Learning. London: Routledge, 66-86.*
- Future Youth. Eurooppalaisen nuorison maailma. 1993. Mainostoimisto BBDO Helsinki Oy.*
- Hautamäki, Antti. 1993. Spontaaniin yhteiskuntaan - hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa J. O. Andersson et al. (toim.) Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Juva: WSOY 133-246.*
- Kauppinen-Toropainen, Kaisa. 1994. Naiset lasikaton alla. Julkaisussa R. Harala et al. Naiset huipulla. Tilastokeskus. Tutkimuksia 211, 48-59.*
- Kasvio, Antti. 1994. Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Helsinki Gaudeamus.*
- Kiiski, Salme. 1993. Naisten työttömyys lisääntyy, mutta nainen pysyy työvoimassa. Hyvinvointikatsaus 3/93, 16-19.*
- Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.). 1996. Työelämän sukupuolistavat käytännöt Jyväskylä: Vastapaino.*
- Kosonen, Pekka. 1995. Eurooppalainen hyvinvointivaltio. Tampere: Gaudeamus.*
- Morrison, Marlene. 1996. Part-time: whose time? Women's lives and adult learning. Teoksessa R. Edwards et al. (toim.) Boundaries of Adult Learning. London: Routledge, 211-231.*
- Naumanen, Päivi. 1994. Tiedon, taidon ja vallan tiellä. Miesten ja naisten kouluttautuminen ja työ. Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 22. Turku: Turun yliopisto.*
- Nieminen, Liisa, 1995. Perheen ja työnyhteensovittaminen. Lakimiesliiton kustannus. Dialogi 5/1995, 39-40.*
- Nummenmaa, Anna Raija & Kasurinen, Helena. 1995. Ammatti, sukupuoli ja elämäntavan muuttuminen. Kasvatus 26 (2), 128-139.*
- OECD. 1995. Education at a Glance. OECD Indicators. Centre for educational research and innovation.*
- Rinne, Risto & Kivinen, Osmo. 1996 The second change. The vital myth of equal opportunities in adult education. Teoksessa R. Edwards et al. (toim.) Boundaries of Adult Learning, London: Routledge, 183-195.*
- Rönkä, Anna. 1995. Näkökulmia nuorten naisten sosiaaliseen selviytymiseen. Nuorisotutkimus 1/1995, 11-22.*
- Schutze, Hans. 1992. Human Resource Development. Education and the World of Work. Teoksessa Lynn Elen Burton (toim.) Adult Education Within the Economic Context. London and New York. Routledge, 72-47.*
- Veikkola, Eeva-Sisko & Lehtiniemi, Anne. 1994. Naiset ja miehet Suomessa 1994. Elinolot 1994:2. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.*